

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету
від 02.09.2021 р., протокол
№01

ОСНОВИ ТЕОРІЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки _____ бакалавра
(назва ступеня вищої освіти)

спеціальності _____ 014 Середня освіта
(шифр і назва спеціальності)

предметної спеціальності _____ 014.01 українська мова і література
(шифр і назва предметної спеціальності)

освітньо-професійної програми «Середня освіта
(українська мова і література)»
_____ (назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2021

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Світлана ГЛАЗОВА, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 17.06.2021 р., протокол №10.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Основи теорії мовної комунікації» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література)» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01 українська мова і література.

Предметом навчальної дисципліни є власне мовні елементи комунікації.

Міждисциплінарні зв'язки:

1. Старослов'янська мова (усі розділи).
2. Історія української літературної мови (усі розділи).
3. Історія України (розділ «Становлення нації»).
4. Історія української літератури (розділ «Давня українська література»).
5. Етнографія, фольклористика, археологія.
6. Вступ до мовознавства (усі розділи).
7. Діалектологія (тема «Діалекти української мови та їх особливості»).
8. Сучасна українська літературна мова.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи теорії мовленнєвої комунікації» є надати знання філософсько-психологічних можливостей комунікативної діяльності; визначити вплив комунікації на духовний та економічний розвиток суспільства; навчити вільно володіти всіма засобами комунікації, допомогти студентам набути міцні і сталі навички комунікативних норм у процесі професійної діяльності, ознайомити з загальними тенденціями розвитку світової комунікації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи теорії мовленнєвої комунікації» є тлумачення поняття «комунікативний процес» та його складників; опис видів, аспектів, сфер та функцій комунікації; з'ясування й характеристику факторів контакту у вербальній комунікації — комунікативний кодекс, принципи, які регулюють взаємоприхильність між мовцями, та обмін комунікантами інформацією у процесі вербальної взаємодії; оволодіння інформацією щодо особливостей використання мови як коду і шляхами підвищення ефективності спілкування рідною та іноземними мовами; розвиток розуміння мови як соціально-психологічного феномену; знання особливостей мовної комунікації, що створює підґрунтя для комунікативної грамотності фахівця-філолога, головним професійним знаряддям якого є мова як семіотично-інформаційна система, засіб комунікації та пізнання, культурологічний код.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ЗК 1. Здатність діяти відповідально й свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).</p> <p>ЗК 2. Здатність до особистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціально компетентність).</p> <p>ЗК 3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).</p> <p>ПК 1.1. Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою.</p> <p>ПК 1.2. Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова національної меншини України).</p> <p>ПК 1.4. Здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння та навички учнів.</p> <p>ПК 1.5. Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетентності в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.</p> <p>ПК 1.7. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови в закладах середньої освіти, практиці навчання української мови.</p> <p>ПК 2.1. Здатність моделювати зміст</p>	<p>ПРЗ 1.1 Норми й стилі української літературної мови, використання усного та писемного мовлення.</p> <p>ПРЗ 1.2 Інтонаційні та позамовні засоби виразності мовлення в українській мові.</p> <p>ПРЗ 1.3 Основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (си-стемну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.</p> <p>ПРЗ 1.4 Соціокультурна ситуація розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті.</p> <p>ПРЗ 1.6 Особливості вивчення мови/навчання мовою національної меншини України.</p> <p>ПРЗ 1.8 Стратегії комунікації з учасниками освітнього процесу.</p> <p>ПРЗ 1.9 Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови.</p> <p>ПРЗ 2.1 Вимоги до результатів навчання за державними стандартами освіти, типовими освітніми програмами з української мови.</p> <p>ПРЗ 2.2 Ґрунтовні знання освітньої галузі/навчального предмета (інтегрованого курсу) і можливостей її/його інтеграції з іншими освітніми галузями/навчальними предметами (інтегрованими курсами).</p> <p>ПРЗ 2.5 Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів і рівнів сформованості їхніх компетентностей з української мови.</p> <p>ПРЗ 2.6 Види інтеграції в навчанні, підходи до інтегрованого навчання учнів української мови.</p> <p>ПРЗ 2.7 Форми, методи та засоби навчання, виховання й розвитку учнів різних вікових груп засобами української мови.</p> <p>ПРЗ 2.11 Компетентнісний підхід до оцінювання результатів навчання учнів з</p>

навчання української мови відповідно до обов'язкових результатів навченості учнів.

ПК 2.2. Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей, засобами української мови.

ПК 2.4. Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання української мови.

ПК 2.5. Здатність розвивати в учнів критичне мислення.

ПК 2.6. Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів з української мови на засадах компетентного підходу.

ПК 2.7. Здатність формувати ціннісні ставлення в учнів засобами української мови.

ПК 2.8. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах українською мовою, володіти методикою розвитку мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ПК 12.1. Здатність здійснювати оцінювання й аналіз результатів навчання учнів з української мови.

ПК 12.2. Здатність забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювати результатів навчання з української мови.

ПК 13.1. Здатність використовувати інновації в навчанні української мови.

української мови.

ПРЗ 2.12 Підходи до формування ціннісних ставлень учнів.

ПРЗ 5.1 Методи ведення діалогу та полілогу, усвідомленого та емпатійного слухання, ненасильницької та безконфліктної комунікації; культура діалогу.

ПРЗ 5.2 Розмаїття та унікальність різних культур у суспільстві, відмінності між людьми, стратегії попередження, подолання й трансформації конфліктів.

ПРЗ 12.1 Види оцінювання результатів навчання учнів. Форми оцінювання. Критерії та реко-ментації щодо оцінювання результатів навчання учнів з української мови.

ПРЗ 12.3 Методи й прийоми здійснення аналізу та рефлексії навчальної діяльності учнів та її результативності. Методи та прийоми, методики і технології здійснення самооціню-вання та взаємооцінювання учнями результатів їхнього навчання української мови.

ПРЗ 14.2 Загальні та професійні компетентності вчителя. Вимоги до професійної діяльності вчителя української мови з урахуванням змін в освітній політиці, змісті освіти.

ПРУ 1.1 Під час виконання службових обов'язків здійснювати усну та письмову комунікацію державною мовою.

ПРУ 1.2 Застосовувати прийоми та методи збагачення мовлення учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовній творчості учнів.

ПРУ 1.3 Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови (лінгві-стичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень.

ПРУ 1.4 Ураховувати особливості вивчення мови/навчання мовою національної меншини України під час навчання предметів (інтегрованих курсів).

ПРУ 1.5 Використовувати мовний, мовленнєвий та культурний досвід учнів,

які належать до національних меншин України, у процесі здобуття ними освіти.

ПРУ 1.7 Формувати в учнів здатність до взаєморозуміння, міжособистісної взаємодії засобами активної та пасивної комунікації.

ПРУ 2.2 Формувати в учнів уявлення про освітню галузь/навчальний предмет (інтегрований курс) на основі сучасних наукових досягнень.

ПРУ 2.3 Застосовувати сучасні методики й технології моделювання змісту навчання учнів української мови.

ПРУ 2.5 Застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів) під час підготовки та проведення навчальних занять.

ПРУ 2.6 Формувати в учнів розуміння природних зв'язків різних процесів, уміння розв'язувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних освітніх галузей; розвивати в учнів системне мислення.

ПРУ 2.10 Формувати в учнів уміння аналізувати, обґрунтовувати, доводити власну думку, ставити запитання, висувати власні припущення, розрізняти факти й здогади, узагальнювати інформацію.

ПРУ 2.11 Застосовувати технології розвитку в учнів критичного мислення для розуміння себе, своїх цінностей і потреб, здатності до осмислення власних рішень і їх наслідків, навичок рефлексії.

ПРУ 2.12 Розвивати в учнів здатність протистояти інформаційному тиску, усвідомлювати маніпуляції.

ПРУ 2.13 Оцінювати результати навчання учнів української мови й здійснювати їх моніторинг на засадах компетентнісного підходу.

ПРУ 2.14 Формувати ціннісні ставлення в учнів у процесі їхнього навчання, виховання й розвитку.

ПРУ 5.1 Організовувати діалог і полілог з учнями та іншими учасниками освітнього процесу, поважаючи права людини та суспільні цінності.

ПРУ 8.2 Уживати заходів щодо запобігання та протидії булінгу, різним проявам насильства серед учнів та інших

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС/90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу „Основи теорії мовної комунікації”. Основні підходи до визначення комунікації

Предмет і завдання курсу «Основи теорії мовної комунікації». Методи теорії мовної комунікації. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами. Наукові підходи, які використовуються до «Основи теорії мовної комунікації». Спілкування та діяльність. Стили спілкування. Спілкування як соціально-психологічний механізм взаємодії людей, особливості суто людської комунікації. Чим відрізняється спілкування від комунікації. Ознаки та функції спілкування. Типові визначення комунікації. Основні підходи до вивчення комунікації. Моделі комунікації. Модель Р.Й. Якобсона. Основні закони спілкування.

Тема 2. Комунікативний процес

Комунікативний процес: природа, структура, аспекти. Форми комунікативного процесу. Види комунікації. Комунікативний акт і мовленнєвий акт. Класифікація мовленнєвих актів (за Джоном Сьорлем).

Тема 3. Витоки теорії мовної комунікації

Поняття мовець, слухач і мовлення у “Риторичі” Аристотеля. Естетичні якості текстів, що забезпечують їх дієвість. Поняття мовлення у трактаті індійського теоретика граматики Бхартріахарі “Вак'япадія”. Загальні проблеми мовленнєвої діяльності та мови блаженного Августина Аврелія. Індивідуальне й соціальне в мовленнєвій діяльності. Вчення О.О. Потебні про внутрішню форму слова. Історичні засади у розвитку мовленнєвої діяльності.

МОДУЛЬ 2

Тема 4. Висловлювання у структурі комунікативного акту. Мовленнєвий акт і комунікативний акт. Класифікація мовленнєвих актів

Поняття про інформаційні та фатичні акти. Значення і смисл. Складники смислу висловлювання: а) референт і референція, б) пресупозиція, в) імплікатура. Іntenція та референція. Вибір і презентація референта в комунікативному акті. Суть комунікативного акту. Мовленнєвий жанр і мовленнєвий акт. Поняття мовленнєвого акту в сучасній лінгвістиці, різні підходи до його розуміння. Мовленнєвий акт як складова комунікативного акту. Поняття перформативу. Перформативні й неперформативні висловлювання. Класифікація мовленнєвих актів (за Дж. Сьорлем та Г. Почепцовим). Мовні стереотипи

Тема 5. Повідомлення у структурі комунікативного акту

Комунікативний акт і висловлювання. Значення і смисл. Інформаційні й фатичні акти. Референт, пресупозиція і імплікатура як компоненти інформації. Суть референції. Види референції. Вибір і презентація референта. Типи мовленнєвої інтенції: позитивна, негативна, нейтральна.

Тема 6. Комунікативна особистість

Поняття про мовну й комунікативну особистість, їх характеристики й параметри. Комунікативна компетенція як вміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку. Соціальні й комунікативні ролі учасників спілкування. Комунікативні позиції співрозмовників

МОДУЛЬ 3

Тема 7. Адресант і адресат у структурі комунікативного акту

Суть комунікативних ролей мовця й адресата. Комунікативні стратегії й тактики, їх складники. Основні стратегії мовця (адресанта) й адресата. Комунікативні невдачі (девіації) співрозмовників. Типологія комунікативних невдач (девіацій).

Тема 8. Категорія контакту. Комунікативний кодекс.

Суть категорії контакту, його складники. Мовленнєві дії, які забезпечують контакт. Поняття комунікативного кодексу. Критерії комунікативного кодексу. Умови успішного спілкування. Принцип кооперації, його максими: а) максима кількості; б) максима релевантності; в) максима якості (істинності), ТМК про неправду в мовній комунікації; г) максима манери (способу). Поняття увічливості в ТМК. Принцип увічливості Г.П. Грайса, його максими. Конфлікти максимум увічливості.

Тема 9. Код у структурі комунікативного акту. Невербальні засоби комунікації

Канали комунікації. Комунікативний шум. Мова і код. Вербальні й невербальні засоби передачі інформації. Суть і призначення стереотипів. Засоби стереотипізації мовленнєвого досвіду. Прямі й непрямі мовленнєві акти. Фонація. Кінесика (жести у системі невербальних засобів комунікації, види жестів, ритмічні жести, емоційні жести, жести-знаки, вказівні жести, образотворчі жести, жести-символи). Інші невербальні засоби комунікації (мова прапорів, мова свисту, мова музичних інструментів, мова вигуків).

3. Рекомендована література

Базова

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 343 с.
2. Головашук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ: Наукова думка, 2004. 448с.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ: ВЦ Київський університет, 1999. 308с.

4. Рудик І.М. Культурна специфіка невербального коду в міжкультурній комунікації. Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2005. N 23. С. 101-103.
5. Степура А. WOW-виступ по-українськи. Київ: Моноліт-Bizz, 2018. 304 с.
6. Якубовська М.С. Формування комунікативної культури як основи професійної компетентності студентів заочної форми навчання ВНЗ технічного профілю. Львів, 2014. 272 с.

Допоміжна

1. Гандапас Р. Камасутра для оратора. Київ: Моноліт-Bizz, 2018. 272 с.
2. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НФаУ, 2011. 132 с.
3. Кизилова В. В. Риторика з основами культури й техніки мовлення: навч. посіб. для студ. закл. вищої освіти. Старобільськ: Держ. закл. “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”, 2018. 114 с.
4. Кисіль Г. Г., Черногуз О. Ф. Українська мова: культура мовлення медика: навч. посіб. Київ: ВСВ “Медицина”, 2018. 464 с.
5. Літературна норма і мовна практика: монографія / за ред. С. Я. Єрмоленко та ін. Ніжин: Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2013. 320 с.
6. Навроцька М. Спілкування як невід’ємна складова іміджу педагога. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія “Педагогіка”. Дрогобич, 2015. Вип. 31. С. 209-218.
7. Семенов О. М. Культура фахової мови: навч. посіб. Суми: СОІППО, 2013. 260 с.
8. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2004. 216 с.
9. Токарська А. С., Кочан І.М. Культура фахового мовлення правника: навч. посіб. Львів: Світ, 2003. 312 с.
10. Труб В. М. Явище “суржику” як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 46-58.
11. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2005. 336 с.
12. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб. Київ: “Академвидав”, 2004. 280 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Бердянського державного педагогічного університету – bdpu.org.
2. Медіатека ІФСК (56 208).
3. <http://www.slovnyk.net>
4. <http://www.wikipedia.org>
5. <http://www.ostriv.in.ua>
6. <http://www.ukrlit.vn.ua>

7. <http://www.ukr-in-school.eduua.net>
8. <http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse.htm>
9. <http://www.mova.dn.ua>
10. http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm
11. <http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>
12. <http://www.novamova.com.ua>
13. <http://www.mova.info>
14. <http://ulif.org.ua>
15. <http://lingvoforum.net>

3. Методи навчання:

Словесні (лекція, бесіда, навчальна дискусія), наочні (спостереження, ілюстрування, відеометоди), практичні (вправи різних типів, комплексні контрольні завдання), домашні завдання, самостійна робота, диспут, рольова та ділова гра.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64	задовільно		D (задовільно)
50-57			E (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ДОДАТКИ